

MOLÍ DE LA FONT

*Història i natura
de Castelló*

Agraïments a: Coto Arrocerero de Castelló, Joan Castany, José Pascual i Juan Carlos Sanchís

Fotografia: Antonio Pradas

Ajuntament de
Castelló de la Plana

MOLÍ DE LA FONT

*Història i natura
de Castelló*

Ajuntament de
Castelló de la Plana

Història i natura de Castelló

El Molí de la Font és un brollador d'aigua dolça, el cabal del qual oscil·la entre 0,6 i 0,9 m³ segons la crescuda o baixada de l'aigua, situat entre senills, bogues, baladres i camps de tarongers, oliveres i garroferes al paratge de la Font de la Reina, a poc més de 4 quilòmetres al nord-est de Castelló.

Al nord del riu Sec, a escassos metres de l'eixida a l'exterior de les aigües que provenen de la sèquia Major; hi ha una complicada xarxa de canals. Prop d'aquest espai natural, es troben el Castell de la Magdalena i el Paratge de l'ermita de Sant Francesc de la Font.

Història del MOLÍ DE LA FONT

Els orígens exactes del Molí de la Font són difícils d'establir. Cal esperar a finals del segle XIV per a trobar informació sobre aquest espai natural en la documentació fiscal de les rendes reials de Castelló.

Entre 1407 i 1478, el Molí de la Font va estar abandonat, coincidint amb anys de descens demogràfic i problemes econòmics en el conjunt del regne valencià. En 1478, el batle real va concedir el permís per a reconstruir-lo al botiguer Antoni Català i al corder Joan Sebastià.

Des d'eixe moment, el Molí de la Font va tindre diversos propietaris, entre ells, Antoni Català i el pilater Antoni Llopis, Bertomeu Micó, la seua dona Damiata i Joan Micó. Aquest, fill de Bertomeu, de qui va heretar el molí, el va declarar en 1527 en el llibre de la peita municipal de Castelló amb un valor de només 400 sous, de manera que era el molí més senzill de la població, malgrat que comptava amb dos

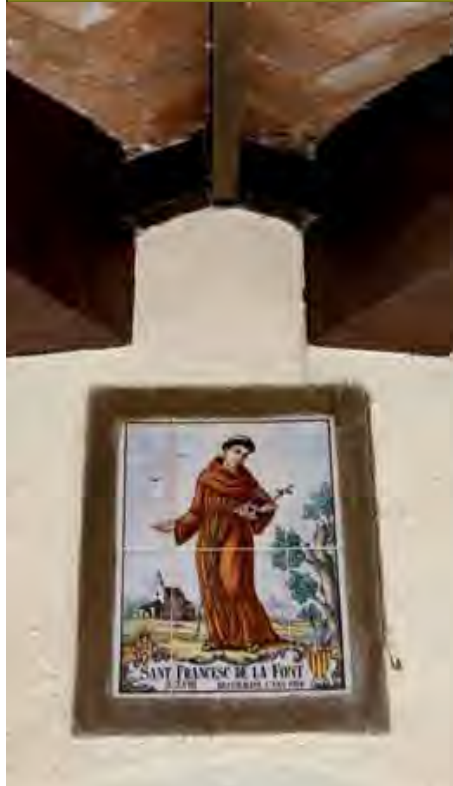
artefactes, un per a la farina i un altre per als teixits i la preparació dels draps per a la seua posterior confecció.

A partir del segle XX, amb les transformacions que va patir la zona per a condicionar la marjal i cultivar l'arròs, es va actuar sobre el brollador per a obtindre un cabal major. La industrialització va introduir màquines i turbines, de les quals encara resten vestigis a l'interior del molí, que aprofitaven el cabal de l'aigua de la Font de la Reina.

EL MOLÍ DE LA FONT, construcció i tradició

La construcció que hui continua en peu correspon a un edifici ampliat i retocat en els últims segles amb dependències realitzades per a acollir els nous mecanismes motors del molí. L'espai més antic correspon a una nau allargada i disposada de forma transversal sobre la sèquia Major. El molí té una sola planta amb coberta a dues aigües i la seua fàbrica combina la maçoneria amb la utilització de rajoles, que domina en l'interior; i l'arc carcabà, buit on gira el rodet dels molins.

Al costat del Molí de la Font es troba l'ermita de Sant Francesc de la Font, al camí Villamargo. Aquesta ermita és l'escenari de nombroses festes populars i celebracions. Va ser construïda en la primera meitat del segle XVIII i el seu caràcter mitològic va aparellat a la memòria i història del molí.

José Pascual Tirado, escriptor costumista i autor de Tombatossals, conta en el seu llibre que des del Molí de la Font, un dia de Sant Francesc, el gegant Tombatossals i la seua Gongolla van partir a la conquesta de les Illes Columbretes.

En els últims mesos, l'Ajuntament de Castelló ha protegit l'entorn del Molí de la Font amb una tanca, ha actuat sobre el senill i ha pintat els antics edificis que es troben al costat del molí. Amb la tanca es pretén, per una banda, evitar possibles caigudes dels visitants a la tolla que es forma al costat del molí i, d'altra banda, evitar molèsties als ratpenats reproductors.

La cavitat, l'entrada de la qual és un túnel excavat entre argila que es manté suportat en la seua part superior per un estrat d'uns dos metres de pedra calcària, és el resultat de l'excavació artificial a la recerca de l'origen del brollador del molí. Al llarg del recorregut, hi ha entre 8 i 10 voltes, d'uns 6,5 metres d'alçària, que pareixen antics accessos a l'exterior. La major part de les voltes estan cegades amb pedra i terra, i algunes d'aquestes mantenen les trapes, encara que no poden ser vistes des de l'exterior. A uns 100 metres, s'observen en dos de les voltes menudes obertures a l'exterior, d'uns 20 o 30 centímetres

de diàmetre, que donen a un camp de tarongers.

En la contornada del Molí de la Font, podem trobar una vegetació variada. Als voltants de la tolla hi ha baladres, canyes, senills, bogues i joncs; en segona fila creixen tamarindes i algun menut salze. Més allunyats de l'aigua hi ha xops, que donen pas a tarongers, oliveres i garroferes. Destaquen, també, en l'àrea inundada, una interessant varietat d'algues que donen refugi a una àmplia varietat de fauna aquàtica.

Terreny geològic i vegetació

Què ens trobarem

en aquest espai natural?

A uns metres del brollador es troba l'antic molí (Molí de la Font) i l'estructura de canals propera a l'ullal permet que els primers metres del cabal queden amagats en una petita tolla envoltada de senills i bogues que fan de marc natural a una àmplia varietat faunística.

Mamífers

El Molí de la Font és una excel·lent llar per als ratpenats. Recentment, s'ha descobert que l'interior de la cavitat és un refugi per a algunes espècies importants de ratpenats que gaudeixen d'absoluta protecció pel que fa a estatus de conservació.

En concret, trobem el *ratpenat de peus grossos* (*Myotis capaccinii*) amb una població estimada d'uns 1.600 exemplars en època de cria i que està declarada en "perill d'extinció" a nivell nacional, el *ratpenat de ferradura mediterrani* (*Rhinolophus euryale*), el *ratpenat de ferradura gros* (*Rhinolophus ferrumequinum*), el *rapenat de dits llargs cavernícola* (*Miniopterus schreibersii*), el *ratpenat de musell llarg* (*Myotis myotis*) i el *ratpenat de mussel agut* (*Myotis blythii*). A més, pels voltants del

molí, es poden trobar l'eriçó comú (*Erinaceus europaeus*), la *guineu roja* (*Vulpes vulpes*) i algunes espècies de ratolins i micromamífers com musaranyes i talpons.

Ictiofauna

En aquestes aigües netes i transparents, conviu una àmplia representació de peixos d'aigua dolça i d'aigua salada. Respecte a les espècies d'*aigua dolça* podem trobar:

El *barb mediterrani* (*Barbus guiraonis*). Sol nadar amb freqüència prop del fons. És un peix molt freqüent en el curs mitjà dels rius. Es tracta d'una espècie pròpia dels rius mediterranis compresos entre el Millars i el Serpis.

La *carpa* (*Cyprinus carpio*) i el *carpi daurat* (*Carassius auratus*). Pertanyen a la família dels ciprinids i són espècies molt adaptades a l'aqüicultura ja que resisteixen aigües amb alts

graus de contaminació i amb baixes concentracions d'oxigen. Es van introduir per a netejar d'algues els fons dels pantans.

El *llopet de riu* (*Cobitis paludica*). Endemisme ibèric (5 i 10 cm). Actiu a partir de la posta del sol, es manté immòbil o soterrat sobre els fons tranquils on captura invertebrats presents en el llim. És difícil de detectar i les seues poblacions han descendit progressivament ja que són molt sensibles a la contaminació química.

El *samaruc* (*Valencia hispanica*) (8 cm). Endemisme valencià que es localitza en aigües estancades o de corrent dèbil però netes, transparents i d'abundant vegetació. Resisteix alts índexs de salinitat. És especialment carnívor. S'alimenta d'insectes i larves, menuts crustacis i cucs. Està en greu perill d'extinció.

Què ens trobarem en aquest espai natural?

El *fartet* (*Aphanius iberus*). Viu discretament formant grups entre la vegetació subaquàtica pròpia de tolls, sèquies de reg, llacunes litorals, maresmes salines, etc. És omnívor. Es distribueix en l'àrea mediterrània de la Península Ibèrica i es troba en greu perill d'extinció. Es pot trobar en els ullals propers al Molí de la Font.

La *gambúsia* (*Gambusia affinis*) (7cm). Espècie introduïda per a combatre el paludisme. És carnívora (s'alimenta de larves d'insectes i ous d'altres peixos). Altament resistent a condicions extremes de l'aigua. És probablement la responsable directa, junt amb l'acció de l'home, de la quasi extinció del fartet i del samaruc en l'àrea del molí.

Les espècies d'*aigua salada* que trobem al Molí de la Font són:

El *llobarro* (*Dicentrarchus labrax*). Té un cos allargat que pot arribar a mesurar fins a un metre

de longitud. Propi de costes rocoses, desembocadures de rius o ports, prefereix aigües molt oxigenades i suporta bé l'aigua dolça. És molt voraç i té una dieta estrictament carnívora (peixos i crustacis).

La *llissa vera* (*Chelon labrosus*). Perfil hidrodinàmic. Espantadissa davant de sorolls estranys, es pot veure en ports i estuaris de rius formant bancs. Suporta la contaminació i baixos nivells de salinitat. Hi ha varietats de llisses que viuen en aigües completament dolces, com l'Albufera de València i multitud de sèquies en les marjals de Castelló.

L'*anguila* (*Anguilla anguilla*). Té un cos extraordinàriament allargat i cilíndric. Es reproduïx en el mar i els alevins penetren en aigües interiors. Menja insectes aquàtics, peixos, mol·luscos i alguns crustacis. Al Molí de la Font podem trobar-la en totes les sèquies d'aigües salobres que connecten amb el mar.

Aus

La zona del Molí de la Font alberga un bon nombre d'espècies nidificants i hivernants. No és difícil observar com pesca el *blauet* (*Alcedo atthis*) o les tres espècies d'agrons rojos: el *bernat pescaire* (*Ardea cinerea*), l'*eplugabous* (*Bubulcus ibis*) i la *garseta blanca* (*Egretta garzetta*).

Durant el període de nidificació és deliciós escoltar el *rossinyol* (*Luscinia megarhynchos*), el *trist* (*Cisticola juncidis*) i alguna que altra *boscarla de canyar* (*Acrocephalus scirpaceus*) amagada entre senills i canyes.

També són freqüents els limícoles: el *corriolet* (*Charadrius dubius*) i el *corriol camanegre* (*Charadrius alexandrinus*). A tot aquest grup lligat a la presència d'aigua, cal afegir un llarg etcètera d'espècies pròpies dels camps de cultiu que pertanyen a les famílies de fringíl·lids, túrdids i silvídids.

A l'hivern, poden trobar-se en l'àrea espècies espantadisses de limícoles, com ara la *fredeluga* (*Vanellus vanellus*) i la *daurada grossa* (*Plucialis apricaria*). Mereix una menció especial, a pesar de la seua escassíssima presència la *terrerola rogenca* (*Calandrella rufescens*) que nidifica en l'àrea de l'aeròdrom i que usa els espais oberts adjunts al Molí de la Font com a zones per a campejar. La nit és un excel·lent espai per a l'*òliba* (*Tyto alba*) i el *mussol comú* (*Athene noctua*).

Amfibis

Podem trobar sis espècies: el *tòtil* (*Alytes obstetricans*), el *gripau d'esperons* (*Pelobates cultripes*), el *gripau comú* (*Bufo bufo espinosus*), el *gripau corredor* (*Bufo*

calamita) i la *granota vulgar* (*Pelophylax perezi*).

Rèptils

Destaca la presència de la *tortuga d'estany* (*Emys orbicularis*) (20 cm), que és una tortuga aquàtica amb la closca de color verd brunenc amb taques i ratlles grogues. Antigament era molt abundant en la zona i actualment apareix en moltes sèquies de fang de la zona, punts que són clau per a la seua conservació. També són freqüents la *serp de collaret* (*Natrix natrix*) i la *serp d'aigua* (*Natrix maura*). I, per descomptat, dragons, diferents espècies de sargantanes i alguna que altra serp pròpia dels camps de cultiu de secà i de regadiu.